

ASIA

Hovioikeuden tuomion antaminen määräajassa

ASIAN VIREILLETULO

Keskusrikospoliisin rikosylikomisario on 29.11.2006 kirjeellään ilmoittanut oikeuskanslerinvirastolle tiedoksi, että A:n poliisille tekemän ilmoituksen perusteella ei käynnistetä esitutkintaa, koska asiassa ei ole syytä epäillä rikosta. A:n poliisille tekemässä ilmoituksessa on ollut kyse siitä, että A:n mukaan tuomion antaminen hovioikeudessa toimitetun pääkäsittelyn jälkeen oli viivästynyt.

TAPAHTUMATIETOJA

A oli vaatinut kanteellaan kärjäoikeuden tuomari B:lle virkavelvollisuuden rikkomisesta rangaistusta hovioikeudessa. Hovioikeus oli 11.3.2004 haastetta antamatta heti hylännyt kanteen. Korkein oikeus kumosi mainitun hovioikeuden tuomion 7.3.2005 antamallaan päätöksellä ja palautti asian hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Hovioikeus toimitti asiassa 21.8.2006 pääkäsittelyn ja päätösneuvottelu pidettiin samana päivänä pääkäsittelyn päätyttyä. Tuomio asiassa annettiin 8.12.2006 eli noin kolme ja puoli kuukautta pääkäsittelyn jälkeen. Asianosaisten valitettua hovioikeuden tuomiosta asia käsiteltiin korkeimmassa oikeudessa vielä 19.12.2007. Korkein oikeus kumosi tuomiollaan hovioikeuden syyksilukevan tuomion hyläten kaikki B:hen kohdistetut vaatimukset.

A oli kääntynyt asiassa Keskusrikospoliisin puoleen katsoen hovioikeuden menetelleen asiassa lain vastaisesti, koska hovioikeuden tuomion antaminen oli A:n mukaan kohtuuttomasti viipynyt 21.8.2006 toimitetun pääkäsittelyn jälkeen.

SELVITYS

Hovioikeudelta on 26.1.2007 pyydetty selvitys asiasta. Oikeuskanslerinvirastoon 16.3.2007 saapuneen selvityksen mukaan käsittelykokoonpano oli pääkäsittelyn lopuksi ilmoittanut asianosaisille, että ratkaisu asiassa pyritään antamaan 30 päivän määräajassa, ellei

estettä ole.

Selvityksen mukaan päätösneuvottelut oli pidetty pääkäsittelyn päätyttyä samana päivänä, mutta niin sanotun konseptikierron aikana oli pidetty käsittelykokoonpanon kesken useita neuvotteluita asiassa ilmenneiden eri kannanottojen viimeistelemiseksi tuomioon. Selvityksessä todetaan, että yhteisen ajan sopiminen neuvotteluja varten oli ollut hankalaa käsittelykokoonpanon jäsenten toimittua hovioikeuden eri osastoilla aiemmin vahvistettujen työsuunnitelmien mukaisesti. Yksi kokoonpanon jäsenistä oli ollut sairauslomalla 27.11.-1.12.2006. Konseptikierron aikana oli lisäksi hovioikeuteen saapunut A:n kirjallinen vaatimus oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Kyseisen vaatimuksen käsittelemiseksi oli järjestetty kirjallinen esittely 4.12.2008, jossa A:n asiakokonaisuus oli merkitty lopullisesti ratkaistuksi.

Mainitussa selvityksessä on lisäksi todettu, että kyseessä on ollut asiakokonaisuus, johon on liittynyt vaikeita tosiasia- ja oikeuskysymyksiä, joihin korkeat oikeusviranomaiset ovat ottaneet toisistaan poikkeavia kannanottoja. Myös hovioikeudessa asiassa oli äänestetty ja tuomioon liitetty eri mieltä olevan jäsenen lausunto.

RATKAISU

Käytettävissä olevan aineiston perusteella minulla ei ole perusteita arvioida asiaa rikosoikeudellisesti toisin kuin keskusrikospoliisin rikosylikomisario, joka on katsonut, että kantelijan asiassa ei ole syytä epäillä rikosta. Pääkäsittelyn toimittamisen ja tuomion antamisen välillä kulunut aika antaa kuitenkin aihetta seuraavaan arviointiin.

Asiaan liittyvistä säännöksistä

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä.

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Lain 45 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan myös tuomariin, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmettävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan hovioikeuden tuomio on annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos ratkaisua ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista. Päätösneuvottelu on kuitenkin pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai

viimeistään seuraavana arkipäivänä.

Hovioikeuden menettely

Asiassa on ensisijaisesti kyse siitä, onko ollut olemassa erityisiä syitä sille, että hovioikeuden tuomio on voitu antaa oikeudenkäymiskaassa säädetyn 30 päivän määräaika ylittäen. Toisekseen, olisiko hovioikeuden tullut ilmoittaa määräajan ylittymisestä asianosaisille.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että laissa tarkoitettu erityinen syy on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun tuomiota ei asian laajuuden vuoksi voida laatia valmiiksi määräajassa (Jokela, Antti: Rikosprosessi, s. 758, Helsinki 2008).

Hovioikeuden ratkaisut tulee laissa säädetyin tavoin perustella huolellisesti. Tätä edellyttää myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artikla ja siihen liittyvä oikeuskäytäntö. On selvää, että aineistoltaan laajoissa ja oikeudellisesti vaativissa asioissa tuomion perustelujen asianmukainen laatiminen vie aikaa. Asiaa arvioidessani olen ottanut huomioon, että perusteluvollisuuden huolellinen noudattaminen on keskeinen osa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista sekä tuomioistuinjärjestelmämme oikeutuksen ja uskottavuuden kannalta keskeistä. Toisaalta asianosaisten oikeusturva ja joutuista, keskitetty, suullinen sekä välitön oikeudenkäynti edellyttää, että asian kokonaiskäsittelyaika ei aiheettomasti pitkity ja päätösneuvottelut pidetään laissa säädetyin tavoin välittömästi pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistäänkin seuraavana arkipäivänä oikeudenkäynnin tapahtumien ollessa tuoreena muistissa. Tuomion antamisen ajankohdasta on oikeudenkäymiskaassa selkeästi edellä mainituin tavoin säädetty. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että menettelyä, jossa päätösneuvottelut tosiasiallisesti jatkuisivat niin sanotun konseptikierron aikana jopa usean kuukauden ajan pääkäsittelyn päättymisen jälkeen, ei voida pitää kyseisen oikeudenkäymiskaaren säännöksen mukaisena. A:n tapauksessa tuomio on annettu 3 kk 17 päivää pääkäsittelyn toimittamisen jälkeen. Laissa lähtökohdaksi säädetty 30 päivän määräaika tuomion antamiselle on siten ylitetty huomattavasti.

Käytettävissä olevasta selvityksestä ilmenee, että kyseinen tuomioistuinasia ei ole ollut aineistoltaan poikkeuksellisen laaja, mutta kyse on ollut verrattain vaativia tosiasia- ja oikeuskysymyksiä sisältävästä asiakokonaisuudesta. Tätä näkemystä tukee se, että korkein oikeus oli kumonnut aiemman hovioikeuden samassa asiassa antaman tuomion ja palauttanut asian hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi ja se, että asian lopputuloksesta oli hovioikeudessa äänestetty. Lisäksi hovioikeuden käsiteltäessä asian uudelleen päätyen syyksilukevaan tuomioon, tuomio oli asianosaisen valituksen johdosta kumottu korkeimmassa oikeudessa ja kaikki A:n vaatimukset B:tä kohtaan hylätty.

Totean hovioikeuden antamaan selvitykseen liittyen, että näkemykseni mukaan tuomion antamisen viipymistä ei voi lähtökohtaisesti perustella viraston sisäisillä työjärjestelyihin liittyvillä seikoilla. Ratkaisukokoonpanoon kuuluneen henkilön lyhyt sairausloma ei nähdäkseni ole voinut vaikuttaa kyseisessä tapauksessa merkittävästi asiaan.

Edellä mainittu huomioon ottaen, asiaa kokonaisuutena arvioidessani katson, että asiassa tuomion antamiseen pääkäsittelyn toimittamisen jälkeen on kulunut verrattain pitkä aika. Hovioikeuden antamassa selvityksessä on kerrottu, että hovioikeus oli pääkäsittelyn yhteydessä todennut asianosaisille, että ratkaisu asiassa pyritään antamaan 30 päivän määräajassa, ellei estettä ole. Tämän vuoksi A on nähdäkseni voinut perustellusti olla siinä käsityksessä, että hovioikeus antaa tuomion mainitussa 30 päivän määräajassa. Laki ei suoraan velvoita tuomioistuinta ilmoittamaan asianosaisille, mikäli 30 päivän määräaika tuomioistuimen ennako-olettaman vastaisesti ylittyy. Mielestäni tuomion antamisen viivyttyä käsiteltävänä olevassa tapauksessa yli kolme kertaa arvioitua kauemmin, antaminen on siinä määrin viivästynyt A:lle ilmoitetusta ajankohdasta, että olisi ollut perusteltua tiedottaa A:lle viipymisestä ja arvioidusta uudesta tuomion antamisajankohdasta. Tätä näkemystäni perustelen myös edellä kuvatuilla perustuslain ja virkamieslain asian viivytyksetöntä ja asianmukaista käsittelyä koskevilla säännöksillä. Totean lisäksi, että perustuslain 21 §:n turvaaman hyvän hallinnon takeista on säädetty muun muassa hallintolailla. Hallintolain 4 §:ssä lainkäyttö on nimenomaisesti suljettu hallintolain soveltamisalan ulkopuolelle. Tämän ei voi nähdäkseni katsoa tarkoittavan sitä, etteikö palveluperiaate voisi tulla tuomioistuimessa sovellettavaksi niissä tilanteissa, joissa lainkäyttöä koskevista säädöksistä itsestään ei seuraa mitään nimenomaista ja yksilöityä toimintavelvoitetta. Tällaisesta tilanteesta nähdäkseni on A:n kohdalla juuri ollut kyse.

Perustuslain 21 §:ää koskevissa esitöissä (HE 309/1993 vp) on korostettu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon toteutumista kokonaisuutena. Hyvän hallinnon käsitteellä tarkoitetaan sekä 21 §:n 1 momentissa mainittuja vaatimuksia viivytyksettömästä ja asianmukaisesta viranomais toiminnasta että 21 §:n 2 momentissa esitettyä luetteloa hyvän hallinnon osakysymyksistä. Sekä vaatimus virkatoiminnan puolueettomuudesta että hallintomenettelylain (598/82) (nytemmin hallintolain) ilmentämä palveluperiaate voidaan liittää 1 momentissa asetettuun asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon kokonaisuus tarkoittaa paitsi niiden joskus vaikeaa tosistaan erotettavuutta myös niiden keskinäistä riippuvuutta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kokemus on sidoksissa paitsi itse ratkaisun laadukkuuteen myös asianosaisen kokemaan kohteluun tuomioistuin käsittelyn eri vaiheissa. ”Epäedullinenkin ratkaisu voidaan hyväksyä, jos se on saavutettu oikeudenmukaisiksi ja reiluiksi koetuin menettelytavoin. Jos taas prosessi koetaan epäasianmukaiseksi, myöskään tuomioistuimen sinällään oikeaan ratkaisuun ei luoteta.” (Itä-Suomen hovioikeuden

toimintakertomus vuodelta 2002, lainaus Asiakkaana oikeudenkäynnissä -teoksessa, raportti Joensuun kärjäoikeuden tutkimus- ja kehittämishankkeesta 2007, Vaula Haavisto 2007) Hyvään hallintoon kuuluvan palveluperiaatteen soveltamisen myös tuomioistuimissa voi katsoa olevan yksi keskeisistä keinoista asianmukaisen kohtelun turvaamisessa. Selvytyden vuoksi on todettava, että sen noudattaminen käsillä olevassa ratkaisussa ei olisi nähdäkseni merkinnyt minkäänlaista ristiriitaa tuomioistuimen riippumattomuuden kanssa.

TOIMENPITEET

Kiinnitän hovioikeuden huomiota oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momentissa säädetyn määräajan noudattamiseen tuomioita annettaessa sekä tuon esiin näkemykseni palveluperiaatteen merkityksestä asiassa. Tässä tarkoituksessa lähetän ratkaisuni tiedoksi hovioikeuden presidentille.

Jäljennös tästä päätöksestäni lähetetään tiedoksi myös tutkintapyyntöä asiassa tehneelle A:lle ja keskusrikospoliisille.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi
oikeuskanslerinsihteeri

Petri Rouhiainen